

Komisja Nadzoru Finansowego

Stanowisko w sprawie uwzględniania wartości podatku VAT w ustalanych metodą kosztorysową odszkodowaniach z tytułu obowiązkowego ubezpieczenia OC posiadaczy pojazdów mechanicznych

Zakwestionowana praktyka rynkowa

- Kwestia dotyczy tylko **ubezpieczeń obowiązkowych OC posiadaczy pojazdów mechanicznych** (uwzględnianie wartości podatku VAT w ubezpieczeniach AC to kwestia odrębna). Oznacza to także, że brak pełnego odszkodowania dotyka osoby poszkodowanej w sposób przez siebie niezawiniony
- Odszkodowania są niższe o wartość podatku VAT w przypadku, w którym zakład ubezpieczeń ustala odszkodowanie **metodą kosztorysową**¹, tzn. przed naprawą szkody lub kiedy poszkodowany nie jest zdecydowany czy będzie jej dokonywał, czy też zadowolony się rekompensatą finansową,
- KNF nie kwestionuje potrącania wartości podatku VAT z odszkodowań OC wypłacanych podatnikom VAT.

Naruszenie

Po pierwsze, naruszona zostaje zasada pełnego odszkodowania, które powinno odpowiadać wartości szkody. Zgodnie z brzmieniem art. 13 ust. 2 ustawy o ubezpieczeniach obowiązkowych, UFG i PBUK w obowiązkowych ubezpieczeniach odpowiedzialności cywilnej odszkodowanie wypłaca się w granicach odpowiedzialności cywilnej podmiotów objętych ubezpieczeniem. Odszkodowanie będące świadczeniem zakładu ubezpieczeń jest co do zasady świadczeniem w pieniądzu (tzw. restytucja pieniężna), zgodnie z art. 363 § 2 KC takie świadczenie musi być ustalone wg cen z daty ustalenia odszkodowania. Z kolei cena, zgodnie z definicją ustawową, zawiera także wartość podatku od towarów i usług.

Po drugie, nieuprawnione wymuszanie na ubezpieczonych dokonania naprawy szkody do czego nie ma podstaw normatywnych. Odszkodowanie nie może być warunkowane niczym innym jak tylko zaistnieniem szkody, z którą wiąże się czyjaś odpowiedzialność. Przesłanka konieczności naprawienia szkody jest nieuprawniona. Prowadzi to do dzielenia uprawnień z ubezpieczenia na **2 kategorie**: rozliczanych poprzez faktury (wtedy odszkodowanie jest pełne) i rozliczanych na podstawie kosztorysu (odszkodowanie nie jest pełne)

Ponadto – zaniżając odszkodowanie zakład ubezpieczeń naraża na bezpośrednie roszczenie odszkodowawcze swoich klientów – ubezpieczających się od odpowiedzialności cywilnej, których interesy KNF także zobowiązana jest chronić.

¹ Przy zastosowaniu tej metody ustalenia wartości odszkodowania zakład ubezpieczeń ocenia, które części należy wymienić i jakim nakładem pracy. Odszkodowanie, które proponuje się poszkodowanemu jest sumą kosztu wymienianych części i kosztu robocizny.

Stanowisko zakładów ubezpieczeń (również argumenty PIU)

1. Argument „szarej strefy” - wypłacanie odszkodowania ustalonego metodą kosztorysową w kwocie uwzględniającej wysokość podatku VAT – stwarza warunki rozwoju „szarej strefy”.

Kontrargumentacja KNF:

- argumentacja zakładów sugeruje, że każdy, kto prosi o wypłatę odszkodowania metodą kosztorysową to klient szarej strefy – nie ma podstaw do takich uogólnień,
 - nieuwzględnianie wartości podatku VAT w odszkodowaniach nie powinno być metodą walki z szarą strefą. Temu celowi powinny służyć inne narzędzia. Jeżeli nawet fiskus chciałby zwalczać szarą strefę poprzez ograniczenia w wypłatach odszkodowań niezbędne byłoby jednoznaczne uregulowanie w tym zakresie,
 - zakłady ubezpieczeń przypisując sobie misję zwalczania szarej strefy, podczas gdy w rzeczywistości celem takiego działania może być chęć wygenerowania dodatkowego zysku.
2. Argumentacja a contrario na podstawie art. 17a ustawy o działalności ubezpieczeniowej² - jeżeli poszkodowany nie dostarczy faktury za naprawę „szkody komunikacyjnej” zakład ubezpieczeń nie jest zobowiązany uwzględnić w odszkodowaniu podatku VAT.

Kontrargumentacja KNF:

- art. 17a ustawy o działalności ubezpieczeniowej może mieć zastosowanie do ubezpieczenia OC, tylko w takim zakresie, w jakim nie jest to sprzeczne z ustawą o ubezpieczeniach obowiązkowych; zgodnie z art. 22 ust. 1 ustawy o ubezpieczeniach obowiązkowych, we wszystkich kwestiach dotyczących ubezpieczeń obowiązkowych nie uregulowanych w ustawie należy stosować przepisy Kc – a zatem również art. 363 § 2 Kc, z którego w związku z przepisami ustawy o cenach wywieść można obowiązek uwzględniania VAT w odszkodowaniu bez względu na to czy poszkodowany dostarczy faktury potwierdzające naprawę czy nie,
 - stosowanie argumentacji *a contrario* jest metodologicznie błędne, z przepisu nie wynika, że jest to jedyny przypadek, w którym zakład wypłaca odszkodowanie uwzględniające wartość VAT.
3. Orzecznictwo Sądu Najwyższego zdezaktualizowało się wskutek wejścia w życie art. 17a ustawy o działalności ubezpieczeniowej.

Kontrargumentacja KNF:

- dezaktualizację orzecznictwa mogłoby spowodować jedynie przyjęcie, że argumentacja *a contrario* z art. 17a ustawy o działalności ubezpieczeniowej stosuje się do ubezpieczenia OC – wyżej wykazano, że nie można jej zastosować, więc orzecznictwo na które powołuje się KNF jest aktualne.
4. Obowiązek podatkowy w podatku VAT powstaje z chwilą wydania towaru lub wykonania usługi (art. 19 ust. 1 ustawy o podatku od towarów i usług), a nie ma go w przypadku wypłaty odszkodowania w oparciu o kosztorys.

² Art. 17a brzmi: „W przypadku okazania zakładowi ubezpieczeń przez podmiot, któremu przysługuje odszkodowanie, niebędący płatnikiem podatku od towarów i usług, faktury (faktur) za naprawę szkody komunikacyjnej, zakład ubezpieczeń jest zobowiązany uwzględnić w odszkodowaniu podatek od towarów i usług.”

Kontrargumentacja KNF:

- podatek VAT został zapłacony w cenie auta przed szkodą, dlatego odszkodowanie nie może go pomijać,
- nie musi powstać obowiązek podatkowy z tytułu VAT żeby odszkodowanie z OC wypłacane na podstawie kosztorysu zawierało VAT; o ujęciu VAT w odszkodowaniu decyduje to, czy dany towar lub usługa jest obciążona VAT; nie zawsze konkretna transakcja sprzedaży części i naprawa pojazdu będą obciążone VAT, ale to nie przesądza, że sprzedaż części i naprawa pojazdu są zwolnione z podatku VAT
- kwota VAT w odszkodowaniach z ubezpieczenia OC nie jest podatkiem, ale czynnikiem kształtującym wysokość odszkodowania,
- nie można mylić norm mających różnych adresatów i cele stosowania: przepis regulujący technikę podatkową nie może być podstawą do wyceny szkód.

5. *Nie każdy warsztat naprawczy jest podatnikiem podatku VAT (cena usługi nie zawsze obejmuje podatek VAT).*

Kontrargumentacja KNF:

- kwota VAT w odszkodowaniach z ubezpieczenia OC nie jest podatkiem, ale czynnikiem kształtującym wysokość odszkodowania – do uznania, iż VAT stanowi składnik ceny według której powinno być ustalone odszkodowanie nie jest konieczne, by wszystkie zakłady naprawcze były zobowiązane do obciążania swoich usług VAT,

6. *Nie zawsze zakup części niezbędnych do naprawy pojazdu będzie obciążony VAT (np. części używane).*

Kontrargumentacja KNF:

- cena części płacona przez poszkodowanego - pomijając części pochodzące z przestępstwa oraz podatników podatku VAT wykorzystujących samochód do prowadzenia działalności opodatkowanej podatkiem VAT - **zawsze zawiera VAT**; z faktu, że przy zakupie części nie wyodrębniono podatku VAT nie znaczy, iż nie zawiera się on w cenie; sprzedający musiał zapłacić podatek VAT przy nabyciu tej części jako nowej, dlatego odsprzedając część punktem wyjścia dla niego jest koszt, który sam poniósł przy nabyciu, a nie cena netto.

7. *Stanowisko, iż odszkodowanie wypłacane poszkodowanemu nie zawsze musi zawierać VAT podziela Sąd Najwyższy (uchwała z dnia 22 kwietnia 1997 r., III CZP 14/97).*

Kontrargumentacja KNF:

- opinię w tym orzeczeniu SN odniósł **tylko** do podatnika podatku VAT – potrącania podatku VAT w takich przypadkach organ nadzoru nigdy nie kwestionował.

8. *Wypłata odszkodowania z VAT bez wcześniejszego dokonania naprawy pojazdu (i potwierdzenia tego faktu fakturami) bezpodstawnie wzbogaciłaby poszkodowanego.*

Kontrargumentacja KNF:

- miarą bezpodstawnego wzbogacenia mógłby być wzrost wartości pojazdu wskutek naprawy; ten wzrost może nastąpić niezależnie od tego czy zakład ubezpieczeń zapłaci odszkodowanie z VAT czy bez VAT, gdyż:

- możliwe jest, że poszkodowany za odszkodowanie wypłacone **bez VAT** naprawi pojazd we własnym zakresie, używając części które **podniosą** wartość pojazdu (mocno wyeksploatowany samochód o niskiej wartości), możliwe jest że poszkodowany za odszkodowanie wypłacone **z VAT** naprawi pojazd w taki sposób, że **nie odzyska** on swojej wartości sprzed szkody (samochód nowy, na gwarancji) – wypłata odszkodowania bez VAT nie gwarantuje więc, że poszkodowany nie wzbogaci się wskutek szkody,
- przenosząc ten argument zakładów na całe odszkodowanie, można powiedzieć że w ogóle należy zaprzestać wypłaty odszkodowań na podstawie kosztorysów, bo hipotetycznie poszkodowany może się bezpodstawnie wzbogacić nawet gdy dostanie odszkodowanie netto.

9. *Dr Maciej Kaliński w „Rzeczpospolitej” (26 sierpnia 2006 r.) stwierdził, iż „kwestia VAT może wynikać wyłącznie wtedy, gdy doszło do faktycznej naprawy samochodu, a poszkodowany przedstawia dłużnikowi (sprawcy wypadku, ubezpieczycielowi) faktury z VAT”.*

Kontrargumentacja KNF:

- stanowisko dra Kalińskiego jest odosobnione i wyraźnie sprzeczne z orzecznictwem SN, co autor sam zaznacza w swoim artykule.

10. *Interpretacja z dnia 3 listopada 2005 r. Urzędu Skarbowego we Włodawie (NPV-443-15/NO23/05) dotycząca ujęcia VAT w odszkodowaniu AC.*

Kontrargumentacja KNF:

- interpretacja została wydana na rzecz podatnika podatku VAT i dotyczyła odszkodowania z ubezpieczenia dobrowolnego. Nie ma żadnego znaczenia w przypadku odszkodowania z ubezpieczenia OC dla poszkodowanego nie będącego podatnikiem podatku VAT.

Rekomendacja

Stanowisko prawne prezentowane przez KNF oparte jest na założeniu, iż obecny stan prawny, mimo pewnych wątpliwości, jakie budzić może brzmienie art. 17a ustawy o działalności ubezpieczeniowej, nie pozwala na odmowę uwzględniania wartości podatku VAT w odszkodowaniach ustalanych metodą kosztorysową narusza to bowiem ugruntowane zasady odpowiedzialności cywilnej oraz godzi w *ratio legis* przepisów ustawy o ubezpieczeniach obowiązkowych.

Zakwestionowana praktyka rynkowa jest przykładem interpretacji przepisów prawa podyktowanej interesem ekonomicznym zakładów ubezpieczeń, a godzących w interes uprawnionych do odszkodowania z tytułu OC, a więc osób których nie łączy z ubezpieczycielem stosunek umowny, lecz stosunek obligacyjny wynikający ze zobowiązania przejętego przez zakład ubezpieczeń od sprawcy szkody. Należy podkreślić, iż KNF nie ingeruje w nominalną wysokość ustalanych odszkodowań, a jedynie kwestionuje przyjętą przez zakłady ubezpieczeń zasadę ich ustalania.

Jednolita linia orzecznictwa Sądu Najwyższego, jaka znalazła wyraz w 6 orzeczeniach, oraz zbieżne ze stanowiskiem KNF stanowisko doktryny i Rzecznika Ubezpieczonych wskazują na zasadność kontynuacji podjętych działań nadzorczych.

ANEKS. Stanowiska zbieżne ze stanowiskiem KNF (wybór)

1. Sąd Najwyższy

- Uchwała SN III CZP 68/01
„Odszkodowanie za szkodę poniesioną w wyniku uszkodzenia pojazdu mechanicznego, należącego do poszkodowanego nie będącego podatnikiem podatku VAT, ustalone według cen części zamiennych i usług koniecznych do wykonania naprawy pojazdu, obejmuje mieszczący się w tych cenach podatek VAT.”
- Orzeczenie SN V CKN 908/00
„Odszkodowanie za szkodę poniesioną w wyniku uszkodzenia pojazdu mechanicznego, należącego do poszkodowanego nie będącego podatnikiem podatku VAT, ustalone według cen części zamiennych i usług koniecznych do wykonania naprawy pojazdu, obejmuje mieszczący się w tych cenach podatek VAT.”
- Orzeczenie SN V CK 187/03
„Przesłanką powstania obowiązku świadczenia przez ubezpieczyciela z tytułu umowy ubezpieczenia odpowiedzialności cywilnej (art. 822 § 1 kc) jest stan odpowiedzialności cywilnej ubezpieczającego (ubezpieczonego) za szkodę wyrządzoną osobie trzeciej, a nie fakt uprzedniego jej naprawienia przez ubezpieczającego (ubezpieczonego).”
- Orzeczenie SN IV CKN 397/01

„(...) stosownie do postanowień art. 1 ust. 2 ustawy z dnia 26 lutego 1982 r. o cenach (tekst jedn. Dz. U. z 1998 r. Nr 27, poz. 195, ze zm.), cena towaru lub usługi opodatkowanej podatkiem VAT obejmuje wielkość wyrażoną w jednostkach pieniężnych, którą nabywca obowiązany jest zapłacić sprzedawcy za towar lub usługę wraz z kwotą należnego podatku od towarów i usług, to miernikiem wysokości szkody ustalonej według cen kosztów naprawy jest tak właśnie określona cena naprawy pojazdów. Jest to zatem cena części zamiennych i usług obejmująca podatek VAT (...)”

- Uchwała SN III CZP 14/97 (orzeczenie dotyczyło podatnika VAT)
„Odszkodowanie za szkodę poniesioną przez podatnika podatku VAT na skutek zniszczenia rzeczy, ustalone według ceny rzeczy, nie obejmuje podatku VAT mieszczącego się w tej cenie, w zakresie, w jakim poszkodowany może obniżyć należny od niego podatek o kwotę podatku naliczonego przy nabyciu rzeczy.”
- Orzeczenie SN I CR 151/88 z 27.06.1988
„Roszczenie o świadczenia należne od PZU w ramach ustawowego ubezpieczenia komunikacyjnego odpowiedzialności cywilnej (OC) z tytułu kosztów przywrócenia uszkodzonego pojazdu do stanu pierwotnego jest wymagalne niezależnie od tego, czy naprawa została już dokonana, wysokość świadczeń obliczać należy na podstawie ustaleń co do zakresu uszkodzeń i technicznie uzasadnionych sposobów naprawy, przy przyjęciu przewidzianych kosztów niezbędnych materiałów i robocizny według cen z daty ich ustalenia. Naprawa pojazdu przed uzyskaniem świadczeń PZU i jej faktyczny zakres nie ma zasadniczego wpływu na powyższy sposób ustalenia ich wysokości.”

2. Rzecznik Ubezpieczonych

„Rzecznik Ubezpieczonych od dawna stał na stanowisku, że uchwała Sądu Najwyższego z dnia 15 listopada 2001 r. jednoznacznie rozstrzyga wszelkie niejasności w tej sprawie. Zarówno teza tego orzeczenia jak również wyczerpujące jej uzasadnienie jednoznacznie wskazują, iż poszkodowany, me będący podatnikiem podatku VAT, korzystający z polisy OC sprawcy szkody komunikacyjnej, bez względu na to czy uszkodzony samochód naprawia czy też nie i jaki podmiot tej naprawy dokonuje, powinien otrzymać od zakładu ubezpieczeń odszkodowanie równe kosztowi naprawy przywracającej pojazdowi stan techniczny sprzed wypadku” (opubl. na stronie www.rzu.gov.pl).

3. Opinia prof. E. Kowalewskiego wyrażona w głosie do uchwały SN III CZP 68/01

„Zakłady ubezpieczeń z uporem bronią zapatrywania, iż nie mają one obowiązku wypłaty odszkodowania "ubruttowanego" wówczas, gdy poszkodowany w rzeczywistości nie poniósł ciężaru podatku VAT, co najczęściej dotyczy sytuacji, w której zrezygnował on z naprawy uszkodzonego pojazdu. Pogląd ten jest dowodem na ekstrapolowanie zasad rządzących odszkodowaniem ubezpieczeniowym na obszar odszkodowania opartego na ogólnych zasadach prawa cywilnego. Zakłada on istnienie po stronie poszkodowanego jakiegoś bliżej nieokreślonego obowiązku przywrócenia swego majątku do stanu poprzedniego, czyli - w kontekście omawianego stanu faktycznego - obowiązku naprawy uszkodzonego pojazdu. Jest to pogląd jak najbardziej błędny.”

4. Opinia dra M. Orlickiego (na zlecenie organu nadzoru)

- całkowicie poparł przekazane mu stanowisko organu nadzoru,
- art. 17a ustawy o działalności ubezpieczeniowej nie dotyczy ustalania odszkodowania w obowiązkowym ubezpieczeniu OC kierowców pojazdów mechanicznych, a jego wprowadzenie (w sierpniu 2005 r.) nie wpływa na aktualność dotychczasowego orzecznictwa SN.